

بررسی ویژگی های زیستی، شخصیتی و بهره هوشی در نوجوانان بزهکار استان سیستان و

بلوچستان

* فاطمه صغری کربلایی *

** غلامعلی افروز**

*** مهوش رقیبی***

چکیده

بزهکاری یکی از مشکلات دوره نوجوانی است که می تواند مشکلات جدی برای نوجوانان، خانواده و اجتماع ایجاد نماید که عوامل متعددی در بروز آن دخالت داند. پژوهش حاضر به منظور بررسی وضعیت ویژگی های زیستی، شخصیتی و بهره هوشی نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان انجام شده است. در این پژوهش ۸۶ نفر از نوجوانان بزهکار کانون اصلاح و تربیت استان سیستان و بلوچستان به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند و چک لیست ویژگی های زیستی، پرسشنامه شخصیتی آیزنک نوجوانان، مقیاس هوشی وکسلر کودکان و بزرگسالان در مورد آنان اجرا و تکمیل شد. روش تحقیق حاضر توصیفی از نوع تحلیلی می باشد. بر اساس نتایج بدست آمده، نوجوانان بزهکار از نظر ویژگی های معلولیت های بدنی، بیماری ها در حد طبیعی جامعه بودند، در مورد ویژگی های شخصیتی، از نظر برونگرایی، روان رنجوری و روان پریشی تعدادی نیازمند توجه و درمان بودند. همچنین میانگین ضرایب هوشی نوجوانان بزهکار ۷۹ می باشد. با شناسایی علمی این ویژگی ها، مشخص می شود که برنامه ریزی های مناسب جهت پیشگیری از بزهکاری و بازپروری نوجوانان بزهکار در زمینه تدوین برنامه های آموزشی و هدایت شغلی و تحصیلی آنان از موارد قابل توجه است.

واژگان کلیدی: ویژگی های زیستی، ویژگی های شخصیتی، بهره هوشی، نوجوانان بزهکار، سیستان و بلوچستان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی

** استاد ممتاز دانشگاه تهران

*** عضو هیئت علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان

مقدمه

بزهکاری به عنوان پدیده‌ای قانونی تعریف می‌شود و رفتارهای بزهکارانه به مجموعه‌ای از رفتارها اشاره دارد که برخلاف قوانین وضع شده و هنجارها است و به جامعه و دیگران آسیب می‌رساند (ورمیرن^۱، ۲۰۰۳). به‌طور کلی، اعمالی مانند قتل، دزدی، نزاع، تخریب، کلاهبرداری، تجاوز، غارت، وحشی‌گری و آتش‌افروزی به عنوان رفتار بزهکارانه تلقی می‌شوند و تقریباً تمامی جوامع در تعریف آن اتفاق نظر دارند. (نواح و کوهپایی، ۱۳۹۱). در ادوار مختلف زندگی بشر، با اینکه عده‌ای از رعایت آداب و رسوم و اجرای قانون سرپیچی نموده یا مرتکب جرم می‌شدند، اما بزهکاری از مسائل حاد اجتماعی نبوده است. در قرن معاصر ازدیاد بزهکاری مخصوصاً ارتکاب جرایم توأم با خشونت یکی از معضلات اجتماعی محسوب و افکار عمومی را شدیداً نگران ساخته است (صادقی، ۱۳۹۰). طبق گزارش سازمان ملل در طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ سالیانه به‌طور متوسط ۰.۵٪ بر میزان جرایم در سطح جهان افزوده شده که بیش از میزان رشد جمعیت است. جرایم بر علیه اشخاص توأم با خشونت ۰.۹٪، جرایم علیه اموال که معمولاً ۰.۷٪ جرایم را تشکیل می‌دهد، ۳۰٪ افزایش یافته که ۶۰٪ تا ۷۰٪ جرایم مذکور را اطفال و نوجوانان کمتر از ۱۸ سال مرتکب شده‌اند. (گزارش منتشرشده سازمان ملل متحد، ۲۰۰۹).

دوران نوجوانی از ادوار پراهمیت فرآیند رشد آدمی محسوب می‌شود. قدم گذاردن به این دوره معمولاً با بلوغ آغاز می‌شود. شکوفایی غریزه جنسی، تثبیت و تحکیم علائق و منافع شغلی و اجتماعی و میل به آزادی و استقلال، از ویژگی‌های مهم این دوره است. تغییر و تحول جسمی، روانی و شخصیتی در این دوران، خواسته‌های جدیدی را مطرح می‌سازد. از یک سو فشار غریز، نیازها و میل به تبعیت از ارزش‌های نوجوانی، همچنین پذیرفته شدن و جذب در گروه‌های هم‌سال، فشارهای گروهی میل به ابراز وجود، پی‌ریزی زندگی مستقل و از طرف دیگر فقدان امکانات، روابط نامناسب عاطفی، عدم توجه به خواسته‌ها، ارزش‌ها و نظرات و نیز بی‌تجربگی و عدم شناخت کافی، او را در یک بحران فکری و آشفته‌گی روانی قرار می‌دهد و عوارضی چون بی‌ثمری، پوچی، و بی‌کفایتی به بار می‌آورد، در نتیجه زمینه‌گرایش به بزهکاری را برای نوجوانان به وجود می‌آورد. (رفیع پور، ۱۳۸۷). نوجوانان بزهکار در واقع یک اصطلاح قانونی برای توصیف رفتارهایی که تخطی از قانون می‌باشد؛ نظیر سرقت، سوءاستفاده از مواد، تخریب‌گری. این اعمال توسط نوجوانان قبل از اینکه به سن قانونی برسند مرتکب می‌شوند (کازدین^۲، ۲۰۰۵).

امروزه بی‌تردید موضوع بزهکاری کودکان و نوجوانان از جمله مسائل بغرنج اجتماعی است که افکار عمومی را شدیداً به خود مشغول داشته است و روزبه‌روز گسترش بیشتری می‌یابد، علی‌رغم بهبود وضع زندگی به لحاظ رشد و تحولات فرهنگی و اجتماعی و توسعه و گسترش مراکز و مؤسسات خدمات روان‌شناختی، آمار و جرایم ارتكابی

^۱. Vermeiren
^۲. Kazdin

کودکان و نوجوانان افسار گسیخته است (استفانی^۴، وان و گریم^۵، ۲۰۰۶، به نقل از رضایی و همکاران، ۱۳۸۶). از نظر دانشمندان جرم‌شناسی مجازات و سرکوبی مجرمان عملی ناشایست است و به دلایل آماری، کیفرهای سنگین نیز طریقه صحیح و مدبرانه‌ای نبوده است که بتواند جرم را نابود سازد. جرم‌شناسان معتقدند هر فردی که دست به ناهنجاری‌های اجتماعی می‌زند تحت تأثیر فشارهای گوناگون از مرز سلامت گذشته و بزهکار شده است (مظلومان، ۱۳۵۶). زمینه چنین اعتقادی بود که هر بزهکار از جهات و ابعاد مختلف مورد مطالعه قرار گرفته است.

شناخت علل بزه و رفتار بزهکارانه می‌تواند به برنامه‌ریزان کمک نماید تا برنامه‌های دقیق‌تر و متناسب از زمان و مکان خاص طراحی نمایند و به مرحله اجرا درآورند. از متغیرهای مؤثر در گرایش به بزهکاری می‌توان به عوامل زیستی، عوامل شخصیتی و عقب‌ماندگی‌های ذهنی یا هوش پایین اشاره کرد. در مواردی که عوامل زیستی بیشترین دخالت را دارند فرد از اختلالات هورمونی غدد درونی یا نقص فعالیت اعضاء و دستگاه‌های جسمی خود رنج می‌برد و برای تسکین خود به اعمالی می‌پردازد که مغایر با قرارداد یا قوانین اجتماعی است (احمدی، ۱۳۸۴). از طرفی برخی از نظریه‌پردازان حوزه روان‌شناختی، مانند، فروید با رویکردی روانکاوانه بین نوع شخصیت افراد و رفتار انحرافی رابطه مستقیم ایجاد نموده‌اند (صفوی، ۱۳۷۰). عقب‌ماندگی ذهنی یا هوش پایین برخی از افراد نیز به دلیل اینکه نیاز به تأیید دارند این زمینه را به وجود آورده است که نقش پیرو را برای افراد باهوش‌تری که گرداننده باندهای مجرمانه هستند بازی کنند و به دلیل هوش پایین و عدم استدلال منطقی از دستورات آنها تبعیت نمایند (صفاری نیا، ۱۳۹۰). امروزه بسیاری از مطالعات تجربی بر این باورند که میان بهره هوشی پایین و میزان بالای اقدام به بزهکاری همبستگی مداوم و پایداری وجود دارد.

هوگان^۶ (۱۹۹۹) در مطالعه خود در خصوص بررسی کارکردهای شناختی کودکان و نوجوانان دارای اختلال سلوک و تضادوری مقابله‌ای نشان داد که افراد دارای اختلال سلوک با رفتار بزهکارانه ضریب هوشی پایین تری نسبت به همسن و سالان بهنجارشان دارند. ناس و همکاران^۷ (۲۰۰۵) به بررسی شیوه‌های پردازش اطلاعات اجتماعی و هوش در نوجوانان عادی و بزهکار پرداختند. آنها نشان دادند که در نوجوانان بزهکار مشکلات رفتاری بیرونی و پرخاشگری بیشتری نسبت به نوجوانان عادی با سطح هوشی بالاتر وجود دارد، اما این رفتارهای واکنشی در گروه بزهکاران از گروه نوجوانان عادی با سطح هوشی پایین‌تر بیشتر نیست. مسچی، بردلی و مورگن^۸ (۲۰۰۸) در پژوهشی که به بررسی عوامل فیزیولوژیکی و بیولوژیکی بزهکاری پرداخت نشان دادند که ذهن مجرم و بزهکار تحت ترکیب خاص بیولوژیکی قرار دارد که منجر به رفتارهای بزهکارانه در این افراد می‌گردد. نتایج پژوهش (احمدی و کونانی، ۱۳۸۹) گویای آن است که پسران نوجوان بزهکار به‌طور معناداری روان رنجورتر از پسران

^۴ Stephanie
^۵ Van & grim
^۶ Southeastern
^۷ Nas, De Castro, koops
^۸ Maschi, Bradley, Morgen

نوجوان غیر بزهکار بوده‌اند. حسینی و همکاران (۱۳۸۲)، در پژوهشی باهدف بررسی و مقایسه ویژگی های هیجان خواهی، برون‌گرایی و خشم در نوجوانان پسر بزهکار و عادی نشان دادند که میزان هیجان خواهی نوجوانان بزهکار بیشتر از نوجوانان عادی است و این تفاوت معنادار است. میزان برون‌گرایی نوجوانان بزهکار بیشتر از نوجوانان عادی است و این تفاوت نیز معنادار است. میزان خشم نوجوانان بزهکار بیشتر از نوجوانان عادی است و این تفاوت هم معنادار است. بین میزان هیجان خواهی بزهکاران نوجوان و خشم آنان رابطه وجود دارد و این رابطه معنادار است. رضایی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر ویژگی های خانوادگی، اجتماعی و شخصی در بزهکاری پرداختند. نتایج نشان داد که نوجوانان عادی و بزهکار به غیر از ترتیب تولد و فصل تولد، توانایی برقراری ارتباطات اجتماعی و میزان تحصیلات مادر در سایر ویژگی های مرتبط با ابعاد خانوادگی، اجتماعی و شخصی شناختی تفاوت معناداری با یکدیگر نشان می‌دهند.

استان سیستان و بلوچستان از نظر فراوانی وقوع جرم در میان شهرهای کشور در سال‌های ۹۱-۱۳۸۸ رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است که این خود نیز جای تأمل دارد. لذا با توجه به اهمیت موضوع بزهکاری می‌طلبند که این مهم در استان سیستان و بلوچستان که با توجه به شرایط خاص جغرافیایی و اجتماعی و اقتصادی و به لحاظ مکانی دارای الگوی خاصی از پراکنش جغرافیایی در پهنه سرزمینی از جرم و جنایت است مورد بررسی قرار گیرد. این استان به دلیل کم و نامنظم بودن بارش‌های جوی، فقر پوشش گیاهی و بالا بودن درجه حرارت و تبخیر زیاد به عنوان یکی از خشک‌ترین استان‌های کشور قلمداد می‌شود که به طبع می‌توان انتظار داشت که کاهش فعالیت‌های کشاورزی و دامداری معضل بیکاری را دامن زده و موجب گرایش ساکنین محلی به مشاغل کاذب و زمینه‌ساز بزهکاری گردد. از طرفی فقدان یا کمبود مراکز صنعتی، تأسیسات آموزشی، بهداشتی، رفاهی، تفریحی و فضای سبز در سطح محصولات و توزیع نامناسب حداقل‌های موجود به نسبت جمعیت انسانی مشکلات زیادی از قبیل فقر و عدم تحقق عدالت اجتماعی را به علت عدم تطابق رشد جمعیت و رشد اقتصادی به دنبال داشته است. مرزی بودن منطقه، زمینه‌های قاچاق مواد مخدر و اشتغال به کارهای کاذب و عوامل مهم دیگر از این دست اهمیت موضوع را بیشتر مشخص می‌سازد. لذا با توجه به اهمیت موضوع، هدف از این پژوهش بررسی تحلیلی ویژگی های زیستی-شخصیتی - ظرفیت هوشی، نوجوانان بزهکار در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد.

روش

روش تحقیق حاضر، توصیفی از نوع تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان و رودی کانون اصلاح و تربیت استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. نمونه آماری شامل نوجوانان بزهکار کانون اصلاح و تربیت به تعداد ۸۶ نفر که از طریق روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. در این

پژوهش نوجوانان بزهکار به عنوان متغیر مستقل و ویژگی‌های زیستی، شخصیتی و ضریب هوشی به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

ابزار و روش جمع‌آوری اطلاعات

برای گردآوری اطلاعات از چک لیست محقق ساخته ویژگی‌های زیستی نوجوانان بزهکار استفاده شده است. همچنین برای جمع‌آوری اطلاعات شخصیتی و ظرفیت هوشی نیز از پرسشنامه شخصیتی آیزنک نوجوانان و آزمون هوشی وکسلر استفاده شده است.

- پرسشنامه شخصیتی آیزنک نوجوانان

این آزمون ۹۰ سؤالی شخصیت نوجوانان دختر و پسر سنین ۱۲ تا ۱۸ سال را در چهار بعد دروغ سنجی، برون‌گرایی، روان رنجوری و روان‌پریشی گرایی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. آیزنک این چهار بعد پرسشنامه خود را با روش تحلیل عاملی کشف کرد. از سوی دیگر ویژگی‌های این پرسشنامه که نسبت به سایر پرسشنامه‌های شخصیت برتری دارد، سنجش شخصیت را در گروه‌های کودکان، نوجوانان و بزرگسالان در همه سنین را انجام می‌دهد، این پرسشنامه از اعتبار بالایی در چهار بعد شخصیت برخوردار است و مهم‌تر اینکه این آزمون برای نهادهای وزارت آموزش و پرورش خصوصاً نهاد امور تربیتی به‌ویژه هسته‌های مشاوره و سازمان بهزیستی و سازمان زندان‌ها، مراکز خدمات مشاوره‌ای و هر نهاد دیگری که به شکلی در تربیت و بازسازی تربیت نقش داشته باشد قابل استفاده و کاربرد دارد. از تیپ‌شناسی شخصیتی آیزنک می‌توان برای پیش‌بینی رفتار در زمینه‌های مختلفی استفاده کرد. در این آزمون ابتدا فرم کلید E را بر روی پاسخنامه آزمودنی گذاشته و به تعداد پاسخ‌های متناسب با فرم E به او یک نمره داده می‌شود و نمرات وی را باهم جمع شده و حاصل در جایگاه مربوطه در پاسخنامه آزمودنی یادداشت می‌گردد. سپس همین کار برای فرم کلیدهای بعدی انجام می‌شود (براهنی و همکاران، ۱۳۷۰). در ایران این پرسشنامه را براهنی و همکاران (۷۲-۱۳۷۰). به نقل از پور شهباز، (۱۳۷۲) در مورد شماری از دختران و پسران ۱۸-۱۲ ساله هنجاریابی کرده است. قابلیت اعتماد مقیاس‌های چهارگانه بالا به ترتیب ۰/۸۲، ۰/۷۲، ۰/۷۰ و ۰/۸۲ گزارش شده است (محمدیان، ۱۳۷۸).

- مقیاس هوشی وکسلر کودکان و بزرگسالان

الف) مقیاس تجدیدنظر شده هوش وکسلر کودکان^۹

مقیاس هوش وکسلر کودکان از دو مقیاس هوش کلامی و عملی با ۱۲ خرده آزمون تشکیل شده است. مقیاس کلامی کودکان شامل خرده آزمون‌های اطلاعات عمومی، درک و فهم، محاسبات، شباهت‌ها، خزانه لغات و حافظه اعداد می‌باشد و مقیاس عملی کودکان شامل خرده آزمون‌های تکمیل تصاویر، تنظیم تصاویر، طراحی با مکعب‌ها، الحاق قطعات، رمزگردانی و مازها می‌باشد. در مقیاس هوش وکسلر کودکان، خرده آزمون‌های حافظه عددی و

^۹. Revised wecsler intelligence scalses children

مازها به عنوان آزمون‌های تکمیلی به حساب آمده است. اگر آزماینده وقت کافی در اختیار داشته باشد می‌تواند آنها را اضافه کند یا اگر به نتیجه یک آزمون بنا به عللی اعتماد نکند، می‌تواند آنها را به عنوان یک آزمون جانشین مورد استفاده قرار دهد. این آزمون‌ها به صورت فردی و توسط آزمایش‌کننده متخصص و تعلیم‌دیده اجرا می‌شوند. مقیاس کلامی و عملی به‌طور پی در پی اجرا می‌شوند، که ابتدا خرده آزمون سؤال‌های آسان و پس از آن سؤال‌های دشوارتر اجرا می‌گردند. پس از تعیین نمره‌های خام همه خرده آزمون‌ها، با مراجعه به جدول‌های هنجار، نمره‌های خام به نمره‌های معیار تبدیل می‌شوند. با اجرای آزمون‌های مختلف و کسلر سه نوع هوشبهر کلامی، عملی و کلی بدست می‌آید. هوشبهر کلامی توانایی فرد را در مهارت‌های کلامی و هوشبهر عملی توانایی آزمودنی را در امور عینی و محسوس و فعالیت‌های عملی نشان می‌دهد. هوشبهر کلی، توانایی‌های کلی فرد را مشخص می‌کند.

مقیاس هوش کودکان و کسلر ۵، هوش کودکان سنین ۶ سال تا ۱۶ سال و ۱۱ ماه و ۳۰ روز را اندازه‌گیری می‌کند. پایایی این آزمون با روش دو نیمه کردن و بازآزمایی برای آزمون‌های فرعی و هوش بهره‌های کلامی، عملی و کلی محاسبه شده است. میانگین ضرایب پایایی دو نیمه کردن به روش زوج و فرد برای هوش بهره‌های کلامی، عملی و کلی به ترتیب ۰/۹۴، ۰/۹۰ و ۰/۹۶ بوده و ضریب بازآزمایی سه گروه سنی (۶/۵ تا ۷/۵، ۱۰/۵ تا ۱۱/۵ و ۱۴/۵ تا ۱۵/۵) به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۹۰ و ۰/۹۵ گزارش شد. روایی این آزمون از طریق همبستگی با آزمون استنفورد - بینه برابر ۰/۷۸ با آزمون گروهی هوش ۰/۶۶ و با آزمون‌های ملاکی مناسب از جمله آزمون پیشرفت تحصیلی پی بادی کالج ۰/۷۱ و با نمره‌های کلاسی ۰/۳۹ گزارش شد (کریمی و همکاران، ۱۳۸۴).

ب) مقیاس تجدیدنظر شده هوش و کسلر برای بزرگسالان^{۱۰}

این مقیاس هوش افراد سنین ۱۶ تا ۷۵ سال به بالا را اندازه‌گیری می‌کند. این مقیاس از ۱۱ خرده آزمون که ۶ تای آن مقیاس کلامی و ۵ تای دیگر را مقیاس غیرکلامی یا عملی تشکیل می‌دهند. مقیاس هوش کلامی از اطلاعات عمومی، فراخنای ارقام، گنجینه لغات، محاسبات، درک و فهم و شباهت‌ها تشکیل شده است. و کسلر گزارش داد که اعتبار دو نیمه آزمون برای هوش بهره مقیاس کلی ۰/۹۷، مقیاس کلامی ۰/۹۷ و برای مقیاس عملی ۰/۹۳ است. روایی آزمون با روش همبستگی بین دو آزمون فرم قبلی و فرم تجدیدنظر شده کاملاً بالا بوده‌اند. ستلر (۱۹۸۸)، میانه همبستگی‌های بین فرم قبلی و فرم تجدیدنظر شده و کسلر بزرگسالان در مورد هوشبهر مقیاس کلامی ۰/۹۴ و عملی ۰/۸۶ بوده است. (به نقل از مارنات، ۲۰۰۳، ترجمه شریفی و نیکخو، ۱۳۸۶).

در این پژوهش به منظور تحلیل داده‌های بدست آمده از شاخص‌های توصیفی جهت توصیف و تحلیل متغیرهای ویژگی‌های زیستی، شخصیتی، ضریب هوشی در محیط SPSS استفاده شده و در این راستا از جداول آمار توصیفی توزیع فراوانی و درصد استفاده گردید.

^{۱۰}. Revised wecsler intelligence scales adult

یافته ها

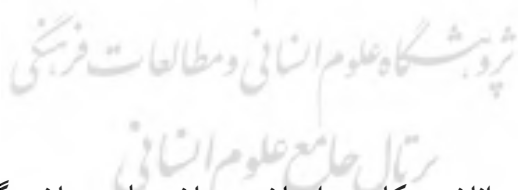
جهت توصیف و بررسی تحلیلی ویژگی های زیستی، شخصیتی و بهره هوشی از روش های آمار توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد، جداول فراوانی، درصد، ...) استفاده شده که نتایج آن در ادامه ارائه می شود.

وضعیت زیستی نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

جدول ۱. توزیع فراوانی متغیرهای مرتبط با ویژگی های زیستی در نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان

ویژگی زیستی	سطوح ویژگی زیستی	فراوانی	درصد
قد	زیر ۱/۵۰	۳	۳/۵
	۱/۵۰-۱/۶۰	۲۰	۲۳/۳
	۱/۶۰-۱/۷۰	۳۱	۳۶
	۱/۷۰-۱/۸۰	۲۴	۲۷/۹
	بالای ۱/۸۰	۸	۹/۳
وزن	۵۰	۶	۷
	۵۰-۶۰	۴۶	۵۳/۵
	۶۰-۷۰	۲۹	۳۳/۷
	۷۰-۸۰	۳	۳/۵
	بالای ۸۰	۲	۲/۳
رضایت از ظاهر	بلی	۶۳	۷۳/۳
	خیر	۲۳	۲۶/۷
ضعف بینایی	بلی	۱۴	۱۶/۳
	خیر	۷۲	۸۳/۷
ضعف شنوایی	بلی	۱۳	۱۵/۱
	خیر	۷۳	۸۴/۹
نوع معلولیت	بلی	۱۱	۱۲/۸
	خیر	۷۵	۸۷/۲
قسمت معلول	دست	۱	۱/۲
	پا	۵	۵/۸
	عضو دیگر	۴	۴/۷
درد	بلی	۴۰	۴۶/۵
	خیر	۴۶	۵۳/۵
ناحیه درد	سر	۵	۵/۸
	پا	۸	۹/۳
	دست	۶	۷
	شکم	۱۳	۱۵/۱
	قلب	۸	۹/۳
	دارد	۲۴	۲۷/۹
	ندارد	۶۲	۷۲/۱

نتایج جدول توزیع فراوانی های مرتبط با ویژگی های زیستی نوجوانان بزهکار نشان می دهد که در متغیر زیستی قد در بین نوجوانان بزهکار بیشترین فراوانی مرتبط است با قد بین $1/60$ تا $1/70$ ، به عبارتی ۳۱ نفر معادل ۳۶ درصد از نوجوانان بزهکار دارای قد بین $1/60$ و $1/70$ بوده اند در این متغیر تنها ۳ نفر قد زیر $1/50$ داشته اند که این تعداد $3/5$ درصد افراد نمونه را شامل شده اند. ۴۶ نفر از افراد نمونه یعنی حدود $53/5$ درصد دارای وزن بین 50 تا 60 کیلو بوده اند که دارای بیشترین فراوانی در متغیر زیستی وزن می باشد. کمترین فراوانی متغیر وزن نیز مربوط به وزن بالای 80 کیلو با 2 فراوانی و $2/3$ درصد می باشد. از نظر سایر متغیرهای زیستی در $73/3$ درصد از نوجوانان بزهکار مشکلات در ظاهر گزارش شده است این در حالی است که $16/3$ درصد از نوجوانان بزهکار دارای مشکلات بینایی بوده اند و $15/1$ درصد نیز دارای مشکلات شنوایی می باشند. از نظر معلولیت نیز به عنوان یک متغیر زیستی تنها در $12/8$ درصد نوجوانان بزهکار گزارش معلولیت شده است که این معلولیت در قسمت پا با $5/8$ درصد دارای بیشترین فراوانی می باشد در هنگام اجرای این مطالعه $46/5$ درصد از نوجوانان بزهکار احساس درد را تجربه کرده اند که بیشترین فراوانی احساس درد با $15/1$ درصد در ناحیه شکمی گزارش شده است. از نظر وضعیت بیماری نیز $27/9$ درصد از نوجوانان بزهکار بیمار گزارش شده اند این در حالی است که $72/1$ درصد از این نوجوانان فاقد بیماری می باشند.

وضعیت ویژگی های شخصیتی نوجوانان بزهکار در استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

جدول ۲. توصیف وضعیت شخصیتی نوجوانان بزهکار بر اساس پرسشنامه آیزنک و نقطه برش تعیین شده

ابعاد شخصیتی	وضعیت نوجوانان بزهکار	فراوانی	درصد
برونگرایی	معمولی	۴۹	۵۷
	نیازمند توجه	۲۴	۲۷/۹
	نیازمند مداخله	۱۳	۱۵/۱
روان رنجوری	معمولی	۴۴	۵۱/۲
	نیازمند توجه	۲۳	۲۶/۷
	نیازمند مداخله	۱۹	۲۲/۱
روان پریشی گرایی	معمولی	۴۹	۵۷

۲۵/۶	۲۲	نیازمند توجه	دروغ سنجی
۱۷/۴	۱۵	نیازمند مداخله	
۶۰/۵	۵۲	معمولی	
۱۶/۳	۱۴	نیازمند توجه	
۲۳/۳	۲۰	نیازمند مداخله	

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که در مقیاس برونگرایی از شاخص‌های پرسشنامه شخصیتی آیزنک ۵۷ درصد نوجوانان بزهکار در این شاخص وضعیت معمولی دارند. ۲۷/۹ درصد نیازمند توجه و ۱۵/۱ درصد نیز نیازمند مداخله می‌باشند. در شاخص روان‌رنجوری نیز ۵۱/۲ درصد وضعیت معمولی داشته، ۲۶/۷ نیازمند توجه و ۲۲/۱ درصد نیازمند مداخله می‌باشند نتایج بدست آمده از تحلیل مقیاس روان‌پریشی گرایی نشان می‌دهد در این مقیاس ۵۷ درصد نوجوانان بزهکار وضعیت معمولی داشته، ۲۵/۶ درصد نیازمند توجه بوده و ۱۷/۴ درصد نیز نیازمند مداخلات بیشتر روانشناسی و روان‌پزشکی هستند. آنچه از مقیاس دروغ سنجی بدست آمده نیز نشان می‌دهد که ۶۰/۵ درصد از نوجوانان بزهکار در این شاخص وضعیت معمولی دارند، ۱۶/۳ درصد از این نوجوانان نیازمند توجه هستند و ۲۳/۳ درصد نیز نیاز به مداخله دارند.

وضعیت ضریب هوشی نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

جدول ۳. توزیع فراوانی ضرایب هوشی نمونه تحقیق بر اساس آزمون وکسلر کودکان

ضرایب هوشی	فراوانی	درصد
۵۳	۱	۱
۶۹	۱	۱
۷۰	۲	۲
۷۱	۱	۱
۷۲	۲	۲
۷۳	۱۰	۱۱
۷۴	۴	۴
۷۵	۴	۴
۷۶	۳	۳
۷۷	۳	۳
۷۸	۸	۹
۷۹	۲	۲
۸۰	۶	۶
۸۲	۸	۹
۸۳	۹	۱۰
۸۴	۱	۱

۱	۱	۸۵
۱	۱	۸۶
۱۰	۹	۸۷
۲	۲	۸۸
۸	۷	۸۹
۱	۱	۹۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

جدول ۴. توصیف وضعیت هوشی نوجوانان بزهکار بر اساس آزمون هوشی وکسلر کودکان

۸۶	تعداد
۷۹	میانگین ضرایب هوشی
۶	انحراف استاندارد
۰	کشیدگی
۱	تقارن
۵۳	کمترین ضریب هوشی
۹۱	بالاترین ضریب هوشی

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد بیشترین فراوانی ضریب هوشی ۷۳ با ۱۰ فراوانی و ۱۱ درصد دارای بیشترین فراوانی در نوجوانان بزهکار شهر استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. این در حالی است که از نظر تعداد فراوانی بعد از ضریب هوشی ۷۳ ضریب هوشی ۸۳ با ۹ فراوانی و ۱۰ درصد افراد نمونه قرار دارد. میانگین ضرایب هوشی در جدول شماره ۴، ۷۹ گزارش شده است. کمترین ضریب هوشی در نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان ضریب هوشی ۵۳ و بالاترین ضریب هوشی نیز ضریب هوشی ۹۱ می‌باشد. بر این اساس نتایج نشان می‌دهد کشیدگی نمرات ضریب هوشی ۰ و تقارن آنها ۱ بوده است که در دامنه +۲ و -۲ قرار می‌گیرد (جدول ۴).

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش ویژگی‌های زیستی، شخصیتی و هوشی در نوجوانان بزهکار استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار گرفته است. به همین منظور در زیر به تشریح هر کدام از این ویژگی‌ها پرداخته شده است. همچنین در پایان ضمن مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های مشابه، پیشنهاداتی ارائه گردیده است.

وضعیت ویژگی‌های زیستی نوجوانان بزهکار در استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

نتایج مرتبط با ویژگی‌های زیستی نوجوانان بزهکار نشان داد که ۳۶ درصد از نوجوانان بزهکار دارای قد بین ۱/۶۰ و ۱/۷۰ بوده‌اند. در این متغیر تنها ۳/۵ درصد افراد نمونه دارای قد زیر ۱/۵۰ بوده‌اند. در مورد شاخص وزن در این پژوهش ۴۶ نفر از افراد نمونه یعنی حدود ۵۳/۵ درصد دارای وزن بین ۵۰ تا ۶۰ کیلو بوده‌اند که دارای بیشترین فراوانی در متغیر زیستی وزن می‌باشد. کمترین فراوانی متغیر وزن نیز مربوط به وزن بالای ۸۰ کیلو با ۲ فراوانی و ۲/۳ درصد می‌باشد. با توجه به گزارشات و مطالعات انجام‌شده به نظر می‌رسد میانگین قد و وزن نوجوانان بزهکار ساکن کانون‌های استان سیستان و بلوچستان در حد میانگین قد و وزن نوجوانان عادی در مناطق مختلف ایران می‌باشد. (نقی زاده و نعمتی، ۱۳۸۷، شاهین، ۱۳۸۴). نتایج پژوهش حاضر در ارتباط با ویژگی‌های زیستی نشان داد که قد و وزن بزهکاران مورد مطالعه در حد نوجوانان جامعه نرمال و سالم می‌باشد. به نظر می‌رسد این زمینه‌ها که عمدتاً ژنتیک و تحت تأثیر مسایل بهداشتی و تغذیه‌ای قرار دارد در این افراد آسیب نداشته و در حد طبیعی گزارش شده است. از نظر سایر متغیرهای زیستی در ۷۳/۳ درصد از نوجوان بزهکار مشکلات در ظاهر، ۱۶/۳ درصد از نوجوانان بزهکار دارای مشکلات بینایی و ۱۵/۱ درصد نیز دارای مشکلات شنوایی بوده‌اند. احمدی (۱۳۸۴) بیان می‌کند که بزهکاران افرادی هستند که از نظر روانی - طبیعی بهنجارند اما به علت وضع نابهنجار جامعه دست به بزهکاری می‌زنند. در افرادی که دچار هیچ نوع اختلال روانی یا بدنی نباشند بزهکاری عملی ناشی از عوامل اجتماعی است. این اشکالات جسمی ممکن است سهمی در بیگانه شدن فرد از جامعه داشته باشد و مانع از فرایند اجتماعی شدن و یادگیری اجتماعی گردد. یا امکان دارد احساس حقارتی ایجاد کند که شاید به وسیله رفتار ضد

اجتماعی جبران شود تصحیح این اشکالات از رفتارهای مجرمانه می‌کاهد. از نظر معلولیت نیز به عنوان یک متغیر زیستی تنها در ۱۲/۸ درصد نوجوانان بزهکار گزارش معلولیت شده است که این معلولیت در قسمت پا با ۵/۸ درصد دارای بیشترین فراوانی می‌باشد. در هنگام اجرای این مطالعه ۴۶/۵ درصد از نوجوانان بزهکار احساس درد را تجربه کرده‌اند که بیشترین فراوانی احساس درد با ۱۵/۱ درصد در ناحیه شکمی گزارش شده است. از نظر وضعیت بیماری نیز ۲۷/۹ درصد از نوجوانان بزهکار بیمار گزارش شده‌اند این در حالی است که ۷۲/۱ درصد از این نوجوانان فاقد بیماری می‌باشند.

وضعیت شخصیتی نوجوانان بزهکار در استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

نتایج شخصیت نوجوانان بزهکار نشان داد که در مقیاس برونگرایی ۵۷ درصد آنها در حد نرمال و بقیه (۴۳ درصد) نیازمند توجه و مداخله می‌باشند. در شاخص روان رنجوری نیز ۵۱/۲ درصد وضعیت معمولی داشته و ۴۸/۸ درصد نیازمند توجه و مداخله می‌باشند. در مقیاس روان آزرده‌گی ۵۷٪ نرمال و ۴۳٪ نیازمند توجه و مداخله می‌باشند. این نتیجه با نتایج پژوهش حسینی و همکاران (۱۳۸۲) و احمدی و کونانی (۱۳۸۹) هماهنگ می‌باشد. مطالعه روابط بین شخصیت و رفتارهای بزهکارانه نشان می‌دهد که چرا افرادی که تحت شرایط جرم خیز یکسان زندگی می‌کنند ممکن است پاسخ‌های کاملاً متفاوتی به شرایط یکسان دهند، به طوری که برخی از افراد در محیط‌های مناسب، مرتکب رفتارهای نامناسب و جنایی می‌شوند و بعضی افراد دیگر با وجود زندگی در همان محیط‌های نامناسب، مرتکب رفتارهای نامناسب و جنایی نمی‌شوند. در واقع صفات شخصیتی افراد می‌تواند با توضیح اینکه چرا برخی افراد در واکنش به تنیدگی، بیشتر رفتارهای برون سازی شده مانند سوءاستفاده از مواد را نسبت به رفتارهای درونی سازی شده مانند اضطراب نشان می‌دهند، کمک کند.

وضعیت ضریب هوشی نوجوانان بزهکار در استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

نتایج مرتبط با ضریب هوشی نوجوانان بزهکار نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی ضریب هوشی ۷۳ با ۱۰ فراوانی و ۱۱ درصد دارای بیشترین مورد در نوجوانان استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. از نظر میانگین ضرایب هوشی، کمترین ضریب هوشی در نوجوانان استان سیستان و بلوچستان ضریب هوشی ۵۳ و بالاترین ضریب هوشی نیز ضریب هوشی ۹۱ می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر همسو با مطالعات و یافته‌های متعدد نشان‌دهنده ضریب هوشی پایین در نمونه مورد بررسی است که بیانگر این مسئله است که در این استان نیز همین مقوله مورد تأیید می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های رضایی و همکاران (۱۳۸۶)، هوگان (۱۹۹۹) و ناس، دی کاستر و وکوپس (۲۰۰۵) همسو می‌باشد.

تبیین‌های روان‌شناختی، این موضوع را مورد بحث قرار داده‌اند که هوش پایین علت وقوع جرم و بزهکاری است. مطالعات اولیه که به بررسی تاریخچه‌های خانوادگی پرداخته است دریافته‌اند که بسیاری از مردمی که هوش پایین در نسل‌های گذشته و حال خانواده‌های آنها مشاهده شده است بیشتر مرتکب رفتار انحرافی شده‌اند. محققان از این

یافته‌ها نتیجه گرفته‌اند که رفتار جنایی «باز تولید هوش پائین» است. طبق پیش‌فرض‌های روان‌شناسان در رابطه بین هوش و انحراف، توانایی درک افراد کم هوش از مسایل اخلاقی ضعیف است و نقصان هوشی سبب می‌شود که فرد نتواند هنجارها و تمایلات خود را کنترل کند؛ بنابراین افراد کم هوش به دلیل خواسته‌ها و تمایلات ویژه‌ای که دارند مرتکب رفتار انحرافی نمی‌شوند بلکه درک غلط آنها از مسایل اخلاقی و عدم توانایی در کنترل تمایلات و هیجان‌هایشان است که به رفتار انحرافی منتهی می‌شود. معلول روانی کمتر قادر به پیش‌بینی و استدلال درباره عواقب اعمال خویش است و توان کمتری برای مقاومت در برابر خواسته‌ها دارد ساده‌تر به وسیله دیگران به ارتکاب جرم سوق داده می‌شود. تکانش وری و تلقین‌پذیری ساده‌لوحانه از نشانه‌های همیشگی ارتکاب جرم در معلولان ذهنی است.

بنابراین با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان بیان نمود که بزهکاران گروهی از نوجوانان این جامعه‌اند و در شرایط زیستی، در شرایط عادی بسر می‌برند اما تعداد قابل‌توجهی از این نوجوانان از نظر شخصیتی در شاخص برون‌گرایی، روان رنجوری و روان‌پریشی نیاز به بررسی و توجه دارند. همچنین از نقطه نظر بهره هوشی در زیر میانگین قرار داشتند. با توجه به اینکه از نظر ویژگی‌های شخصیتی (برون‌گرایی، روان رنجورگرایی و روان پریشی‌گرایی) مددجویان نیازمند توجه و مداخله بالینی هستند، لذا پیشنهاد می‌شود در مراکز اصلاح و تربیت با همکاری متخصصین و روانشناسان بالینی در جهت اصلاح و درمان آسیب‌های آنان اقدامات لازم به عمل آید. همچنین از آنجا که بزهکاران از بهره هوشی کمی برخوردارند، لازم است تا نهادهای مسئول، برنامه‌ریزی‌های آموزشی، تربیتی و فرهنگی خاصی را برای کودکان در نظر بگیرند تا از بروز زمینه‌های آسیب‌های ذهنی پیشگیری شود.

منابع

- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات سمت. چاپ چهارم.
- احمدی، حبیب؛ کونانی، سلمان. (۱۳۸۹). اوصاف و ویژگی های شخصیتی نوجوانان پسر بزهکار. *تعالی حقوق*. سال دوم، ش ۷، ۹۹-۱۱۵.
- براهنی، محمدنقی، اصغرزاده امینی، صفیه، رضوی خسروشاهی، راضیه، خمیری، عزت السادات. (۱۳۷۰)،
 هنجاریابی پرسشنامه شخصیتی ایزنک در گروه جوانان ایرانی، سومین کنگره پژوهشهای روانپزشکی و روانشناسی
 پورشهباز، عباس (۱۳۷۲). رابطه بین ارزیابی میزان استرس، رویدادهای زندگی و تیپ شخصیت در بیماران مبتلا به سرطان
 خون. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی بالینی، انستیتو روانپزشکی ایران
- حسینی، مهران؛ طباطبایی، محمود؛ آقامحمدیان شعریاف، حمیدرضا. (۱۳۸۲). رابطه هیجان‌خواهی، برون‌گرایی و خشم در
 نوجوانان پسر بزهکار و عادی شهر تهران. *مطالعات تربیتی و روانشناسی*. دوره ۴، ش ۲، ۳۹-۲۱.
- رضایی، سعید؛ خرازی، کمال، حجازی، الهه؛ افروز، غلامعلی. (۱۳۸۶). بررسی تحلیلی تاثیر ابعاد اجتماعی خانوادگی و
 ویژگی های شخصی، شناختی در وجود آمدن بزهکاری. اندیشه و رفتار. دوره ۱، ش ۴، ۱۴-۷.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۸۷). تکنیک های خاص تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: انتشارات شرکت سهامی تهران.
- شاهین، محمد. (۱۳۸۴). تهیه های قد و وزن پسران ۱۸-۲ مسئله شهرستان قائنات و تعیین ضریب همبستگی قد و وزن آنها
 با مواد آزمون آمادگی جسمانی ایفرد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران.
- شولتز، دوان. (۱۳۸۴). نظریه های شخصیت. ترجمه یوسف کرمی و دیگران. تهران: ارسباران، چاپ پنجم، ۱۵۶-۱۶۰.
- صادقی، رسول. (۱۳۹۰). بررسی بزهکاری و ویژگی های شخصیت با استفاده از آزمون میلون. پایان نامه کارشناسی ارشد.
 دانشگاه آزاد واحد رودهن.
- صفاری‌نیا، مجید. (۱۳۹۰). تأثیر محیط‌های مسکونی مختلف (ویلايي یا آپارتمان) بر سلامت روان، شادکامی و بهزیستی
 دختران نوجوان. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی. دوره یک، ش ۱: ۶۰-۷۳.
- صفوی، احمد. (۱۳۷۰). تئوری انحرافات. مجله رشد علوم اجتماعی. ش ۶.
- گزارش منتشر شده سازمان ملل متحد در زمینه آمار جرم و بزهکاری. (۲۰۰۹).
- مظلومان، رضا. (۱۳۵۶). کلیات جرم‌شناسی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- محمدیان، فتح الله. (۱۳۸۷). بررسی ویژگیهای شخصیتی، استرس و شیوه های مقابله با خودکشی در افراد اقدام کننده به
 خودکشی در شهر ایلام پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، انستیتو روان پزشکی ایران
- نقی زاده، عباس، نعمتی، علی، (۱۳۸۷) بررسی قد و وزن دانش‌آموزان پسر ۱۹-۷ ساله اردبیل و مقایسه آن با استاندارد
 NCHS و مطالعات مشابه در ایران.
- نواح، عبدالرضا؛ کوهپایی، محمد باقر. (۱۳۹۱). عوامل اجتماعی و شخصیتی موثر بر وندالیسم در بین دانش‌آموزان
 دبیرستان‌های شهر اهواز. *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. ش ۴، ۱۳۱-۱۴۳.

- Hogan, A.E.(۱۹۹۹).Coghitive Functioning in children with oppositional Defiant Disorder and conduct Disorder. INQuey and Hagan (Eds). Handbook of Destructive Behavior Disorder (p.p۳۱۷-۳۳۱). New York plenum.
- Kazdin, E.A.(۲۰۰۵).parent management training. Oxford university press.
- Maschi, T., Bradley, C.A., & Morgen, K. (۲۰۰۸). Unraveling the link between trauma and delinquency: The mediating role of negative affect and delinquent peer exposure. Youth Violence and Juvenile Justice ۶(۲), ۱۳۶-۱۵۷.
- Nas, C. N. De Castro, B. O. Koops, W. (۲۰۰۵). Social Information Processing in Delinquent adolescents. Routledge /part of the Taylor & Francis Group. P. ۳۶۳-۳۷۵.
- Vermeiren, R.(۲۰۰۳). Psychology pathology and delinquency in adolescent: a descriptive and developmental perspective clinical psychology review.۲۳,۲۷۸_۳۱۸.

